

DE RIJKSWACHTKAZERNE VAN NEVELE, EEN STUKJE GESCHIEDENIS

Tentoonstelling ingericht ter gelegenheid van de
officiële opening van de rijkswachtkazerne te
Nevele op 13 mei 1985

DE RIJKSWACHTKAZERNE VAN NEVELE EEN STUKJE GESCHIEDENIS

De voorgeschiedenis van de Belgische Rijkswacht gaat terug tot de periode waarin de Franse revolutionaire troepen het huidige België binnenvielen. In 1795 werd in de - toen juist in het leven geroepen - Belgische Departementen de **Gendarmerie Nationale** opgericht. In het Schelvedepartement werd deze te Gent gekazerneerd. Het korps bestond deels uit troepen te paard en deels uit troepen te voet. Heel de streek ressorteerde rechtstreeks onder het korps van Gent.

In 1815, na de slag van Waterloo, werd het huidige België met Nederland verenigd in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Onder koning Willem I werd de **Gendarmerie Nationale** omgevormd en **Maréchaussée** genoemd. De werking bleef dezelfde maar er werden meer landelijke brigaden gevormd. Zo kreeg Aalter een brigade **Maréchaussée**. Nevele en het ommeland ressorteerden nu onder Aalter. De gemeente Nevele diende jaarlijks bij te dragen in de kazerneringskosten van deze brigade. In 1823 bedroeg deze bijdrage 7 gulden 13 cent, twee jaar later, in 1825, steeg dit bedrag tot 12 gulden 69 cent en in 1830, tot 15 gulden.

Na de omwenteling van 1830 en na het vormen van een voorlopige Belgische regering werd op 19 november 1830 de naam **Maréchaussée** op zijn beurt vervangen door **Gendarmerie Nationale**. De brigade van de vroegere **Maréchaussée** bleef evenwel behouden, Nevele bleef dus afhangen van Aalter. Deze brigade detacheerde 4 gendarmen te paard en 2 te voet te Zomergem. Daarvoor diende de gemeente Nevele jaarlijks 22,01 frank bij te dragen, dit tussen de jaren 1835-1856.

De oprichting van een Rijkswacht te Nevele.

In het voorjaar van 1876 richtten de Provinciale diensten een verzoek aan het gemeentebestuur van Nevele om een geschikte plaats te zoeken voor het inplanten van een **Gendarmerie**. In de zitting van 8 mei 1876 keurde de gemeenteraad een voorlopig besluit goed waarbij de gemeente Nevele een stuk grond, gelegen aan de Oostbroek, zou verkopen voor het oprichten van een gebouw. Na gunstig advies van de Provinciale diensten, kwam het punt terug op de dagorde van de gemeenteraad van 12 december 1876. In de notulen lezen we „**Wij, Leonce Mulle ter Terscheuren, burgemeester van Nevele, zijn overgegaan op het voorwerp van afstand van 20 aren grond in voordeele der Provincie Oost-Vlaanderen, benodigd voor het daarstellen eener Gendarmerie, toebehorende aan de gemeente Nevele en deel makende van den Oostbroek, bekend Sectie B n° 22b.**” Het perceel 22b lag ten oosten en ten zuiden aan den Oostbroek, een gemene weide, eigendom van de gemeente en waar de inwoners hun vee mochten laten grazen. Ten westen paalde het stuk grond aan de trekweg van het kanaal van Schipdonk. Het perceel lag op 450 meter afstand van de markt van Nevele. De nodige plannen werden

opgemaakt, langs het kanaal kwam een gebouw met een gevellengte van 32 m. De zuidergevel van het gebouw had een lengte van 24 m en een diepte van 12 m. Het gebouw had een verdieping en een zolder, het dak had zeven dakvensters.

In 1879 werd de gloednieuwe kazerne betrokken, op de gevel stond in grote letters **Nationale Gendarmerie**. De eerste bevelhebber was Joseph Stesmans. Hij beschikte over 3 manschappen te voet, het waren Van den Bossche Karel, D'Hondt Francies en Kempinck Karel. In het bevolkingsregister van 1890 werd het gebouw ingeschreven als gelegen op de Egelare nr. 13, in 1901 werd het Egelare nr. 1 en in 1920 werd het Vaart Rechts nr. 3. In 1911 wordt de brigade van Nevele versterkt tot 5 gendarmen te voet. Ze kregen ook hun eerste fietsen, gemaakt bij F.N. te Herstal, met een draaiende as, dus zonder ketting. Toen kwam de Eerste Wereldoorlog. In 1918, bij het aftrekken van de Duitse troepen en tijdens de twee weken durende gevechten aan het kanaal, waarbij Nevele zeer zware schade leed, liep ook de kazerne schade op en diende hersteld te worden. Bij die verbouwingswerken verdwenen de dakvensters. Tijdens de verbouwingswerken was het rijkswachtbureau van 1918 tot 1921 ondergebracht in een kamer naast herberg „In de Vos” te Vosselare. In 1919 werd de brigade heringericht eerst met 3 gendarmen weldra versterkt tot 5 manschappen. Het bureau werd in 1920 aangesloten op het telefoonnet en kreeg als telefoonnummer D. 17.

Toen in 1940 het Duitse leger opnieuw zijn intrede deed in ons land, kregen ook de rijkswachters van Nevele eerst order uit te wijken naar Frankrijk, maar eens te Roeselare aangekomen moesten zij naar hun standplaats terugkomen. Tijdens de vierdaagse gevechten te Nevele werd het gebouw zo zwaar beschadigd dat het totaal onbewoonbaar was geworden.

De Rijkswacht werd dan ondergebracht in een huurwoning gelegen in de Langemunt nr. 39, eigendom van de heer Jerome Lootens. Gedurende het eerste oorlogsjaar werd het gebouw afgebroken en plannen werden opgesteld om de Rijkswachtkazerne opnieuw te bouwen. Een eerste aanbesteding vond plaats op 23 april 1941 en een tweede op 20 juni 1941, maar wegens de oorlogsomstandigheden en de schaarste aan bouwmaterialen werd de bouw uitgesteld tot betere tijden. De Rijkswacht bleef in de Langemunt nr. 39 van 1940 tot 1951. Intussen had de heer Omer Dias zijn uitgebrande woningen gelegen in de Korte Munt en Vaart Links, nam de Rijkswachtbrigade Nevele haar intrek in 1951. Hier werden de burelen en de slaapgelegenheden ondergebracht, terwijl een woning voor de opperwachtmeester voorhanden was. Inmiddels werd de brigade uitgerust met jeeps, later met gesloten dienstwagens en werd het bureau uitgerust met radio zend- en ontvangapparatuur.

In 1970 werd het dossier Nevele weer ter hand genomen, er volgden nieuwe opmetingen en grondonderzoek. Het perceel dat men op het oog had was 1500 m² groot, een gedeelte ervan was reeds onteigend voor de verbredingswerken van het kanaal 1940-1942. De gemeente was bereid nog een stuk te verkopen van de oostbroek. Na het onderzoek van het terrein bleek dat de grond en het grondwa-

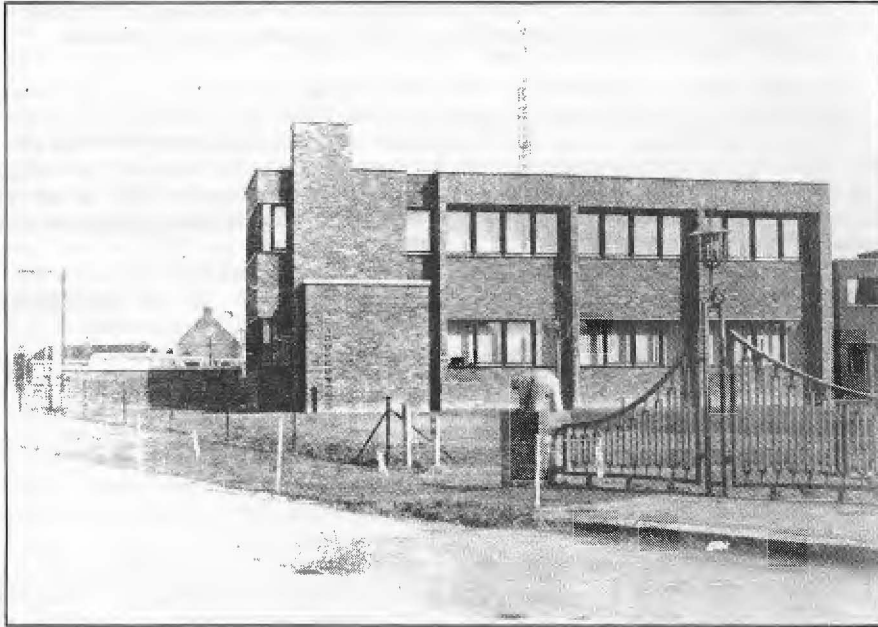
ter niet voldeden om er een nieuwe rijkswachtkazerne te bouwen. Er werd definitief afgezien van het oorspronkelijke plan om langs het kanaal te bouwen.

Ondertussen was er te Nevele een verkaveling op gang gekomen op de Borrewal. Hierin kwam o.m. de Kloosterlaan tot stand. Inmiddels was Nevele ook aangesloten op het drinkwaternet. In de Kloosterlaan werd dan het perceel nr. 372e aangekocht met een oppervlakte van 26 a 34 ca. Na het opstellen van de nodige plannen, de aanbesteding en de inplanting werd op 2 november 1982 de eerste spadesteek gegeven voor het optrekken van de nieuwe Rijkswachtkazerne van Nevele.

A. JANSSENS

De Rijkswachtkazerne in 1909

De huidige rijkswachtkazerne

Voor het samenstellen van deze bijdrage hebben we volgende geschreven bronnen gebruikt :

- Kapitein C. BERTH, **Belgische Gendarmeriekorps**, 1875.
- Majoor G. DENIS en luitenant M. CARNIER, **De Belgische Rijkswacht in beeld**, 1979.
- Gemeenteraadsverslagen en bevolkingsregisters van de gemeente Nevele.
- Documenten en gegevens uit het archief van het museum „Rietgaverstede” te Nevele.

Wij danken ir. J. Ceusters, hoofdingenieur-direkteur van Bruggen en Wegen, Gent, kapitein De Buck, Eeklo, commandant adjudant-chef Verweire en commandant adjudant-chef Brysse voor de belangrijke gegevens die ze ons hebben verstrekt.

**BRIGADECOMMANDANTEN VAN DE
RIJKSWACHT NEVELE 1878-1985**

1878	STESMANS	JOSEPH
1895	GOOSSENS	ALOIS
1903	ENGLEBERT	JAN BAPTISTE
1911	SIMONART	JULES
1919	DE MEULENAERE	STANISLAS
1923	VAN ROLLEGHEM	JAN
1926	SORGELOOSE	ADOLPHE
1928	VAN DE VELDE	GODFRIED
1940	WILLEMS	ARTHUR
1944	LOUIS	JULIEN
1954	VAN LAER	THEODOOR
1965	VAN OOSTENDE	EMIEL
1971	VAN RYCKEGHEM	CYRILLE
1980	VERWEIRE	MICHEL
1985	BRYSSSE	RENE

**PERSONEEL VAN DE RIJKSWACHTBRIGADE
VAN NEVELE 1878-1985**

ANTHEUNIS	ANTOON	GHEERAERT	EMIEL
BRUELEMANS	ADOLPHE	INGELS	ALBERT
CAESTECKER	FRANCIES	KEMPINCK	KAREL
CALLENS	ADILE	LACEUR	LUCIEN
CASTELEYN	GERARD	LAHAJJE	PIETER
CLAEYS	EMIEL	LANNOO	WILFRIED
CLAEYS	FRANS-ADOLF	MAET	LEO
COOLS	FELIX	MIGOM	THEOPHIEL
CORNELISSENS	LODEWIJK	MOENS	IVO
CROCKAERT	JAN FRANS	MUYLLE	MICHIEL
DECLERCQ	ERIK	MUYTS	PETRUS
DE MEULEMEESTER	RENE	RECOUR	JULES
DE RAVE	THEOPHIEL	ROGIERS	PHILEMON
DE SCHEPPER	CLEMENT	SAP	ALOYSIUS
DE SMET	ETIENNE	SIMONART	NESTOR
DE VOS	GUIDO	STEYAERT	RENE
DE VOS	POLYDOR	SUYS	JOSEPHUS
DE VIJLDER	ARMAND	THULLIEZ	GUSTAAF
DE VYLDER	RENE	TUYTSCHAEVER	ALAN
DE WULF	HERVE	VALK	LEON
DHONDT	FRANCIES	VAN ACKER	ROLAND
DHONDT	JAN BAPTISTE	VAN CAUWENBERGHE	PATRIK
DOBBELAERE	PETRUS	VAN DEN BOSSCHE	JULES
D'OOSTERLINCK	ERIC	VAN DEN BOSSCHE	KAREL
DUFOUR	JOSEPH	VAN DE VEN	FLOREND
DULLAERT	RENE	VAN LOKEREN	RAOUL
ENGELS	LEOPOLD	VAN PARIJS	FIRMIN
FONTEYNE	EDMOND	VERDEGEM	LODEWIJK
		VERSCHUEREN	MARC
		WIEME	JOHN

**PERSONEELSLEDEN VAN DE RIJKSWACHTBRIGADE
NEVELE DIE NIET WOONACHTIG WAREN IN DE GEMEENTE**

BEKAERT	JULIEN	VAN HOLME	ANTOINE
DE SCHUYTER	MARC	VAN RENTERGHEM	ETIENNE
DAENEKINDT	FRANK		

HUIDIG PERSONEEL VAN DE RIJKSWACHTBRIGADE

NEVELE 1985

COMMANDANT : ADJUDANT-CHEF BRYSSÉ RENE

2 COMMANDANT : 1 OPPERWACHTMEESTER
VERSCHUEREN MARC

PERSONEEL : WACHTMEESTERS
D'OOSTERLINCK ERIC
VAN CAUWENBERGHE PATRIK
DEWULF HERVE
DECLERCQ ERIK
DE VOS GUIDO
WIEME JOHN

CATALOGUS BIJ DE TENTOONSTELLING

A. Uit de geschiedenis van de Rijkswacht.

1. Tekst uit de Franse Tijd 1794-1815.
(Fotografische vergroting)
2. Tekst uit de Nederlandse Tijd 1815-1830.
(Fotografische vergroting)
3. Tekst uit de tijd van de voorlopige Belgische regering.
(Fotografische vergroting)

B. Een brigade te Aalter

4. Tekst uit de „Gentse Wegwijzer“ 1858.
(Fotografische vergroting)

C. Nevele heeft een Rijkswachtbrigade.

5. Uittreksel uit de notulen van de gemeente Nevele 1876.
(Fotografische vergroting)
6. Tekst van de raadzitting van 1876.
(Fotografische vergroting)
7. Tekst uit de „Gentse Wegwijzer“ 1880.
(Fotografische vergroting)
8. Situatieplan van het nieuwe gebouwen, schaal 2 mm/m.
9. Rijkswachtkazerne in 1906. (Foto)
10. Het kanaal van Schipdonk gezien vanaf de noodbrug, op de achtergrond het beschadigde rijkswachtgebouw in 1921. Foto.
11. Herberg „De Vos“ te Vosselare, waar het rijkswachtbureau gevestigd was van 1918 tot 1921. Foto.
12. Zuidergevel van de kazerne 1923. Foto.
13. Het kanaal van Schipdonk met de rijkswachtkazerne in 1938. Foto.
14. Situatieplan van een nieuwe rijkswachtkazerne, die nooit gebouwd werd, 1940. Schaal 2 mm/m.
15. Het huis in de Langemunt te Nevele, waar het bureau van de rijkswacht ondergebracht was tssen 1949-1951. Foto.
16. Het rijkswachtgebouw gelegen in de Kortemunt te Nevele van 1951 tot 1984. Foto.
17. De nieuwe rijkswachtkazerne 1984. Foto.
18. Reconstructie van een rijkswachtbureau 1930. Foto.
19. Rijkswachter met de eerste fiets 1906, type F.N. Foto.
20. Erewacht in de processie 1928. Foto genomen aan de kapel in de Oostbroek te Nevele.

21. Erewacht in de processie 1965. Foto genomen op het einde van de A.C. Van der Cruyssenstraat te Nevele.
22. Lijst van het personeel van de rijkswachtbrigade te Nevele 1984. (Fotografische vergroting.)
23. Lijst van de brigadecommandanten van de rijkswachtbrigade, Nevele van 1878-1984. (Fotografische vergroting).
24. Personeelslijst van de rijkswachtbrigade Nevele van 1878-1984. (Fotografische vergroting).
25. 26. 27. 28. Foto van rijkswachters in uniform vóór 1914.

D. Documenten

29. Plan van de wederopbouw van de rijkswachtkazerne te Nevele 1940. (In bruikleen afgestaan door de Regie der Gebouwen, ir J. Ceusters).
30. Opmetingsplan van een perceel staatsgrond, vroegere rijkswachtkazerne. (In bruikleen afgestaan door de Regie der Gebouwen, ir J. Ceusters).
31. Situatieplan van de nieuwe rijkswachtkazerne, Kloosterlaan te Nevele, 1982.
32. Reglement voor de kledij van Onderofficieren, brigadiers en gendarmen. 1924.
33. Mannequin in het uniform van 1950.

Deze tentoonstelling werd ingericht door de heer A. Janssens, conservator van het museum „Rietgaverstede“ te Nevele met medewerking van de heer Daniël D'Hooge, bestuurslid van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“.

Ook deze catalogus is van de hand van de heer A. Janssens.